

המכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)

פברואר 2020

מדינות המפרץ: אין ציר עוקף רמאללה

יואל גוז'נסקי ושמואל אבן

מאמר

בעקבות הצגת תוכנית טראמפ בווישינגטון (28 בינואר 2020), בלטה נימת קולן החיובית של סעודיה וחלק ממדינות המפרץ הערביות. הן תמכו בעצם יוזמת השלום של נשיא ארה"ב, הגם שהסתייגו מתוכנה. מעבר לצורך האסטרטגי שלהן להציג חזות אוהדת כלפי ממשל טראמפ, ניכר שהן מייחסות חשיבות לחידוש המו"מ בין ישראל לפלסטינים. אולם, לא חלף זמן רב וקולן של סעודיה ומדינות המפרץ נבלע בקולות הרמים השוללים את היוזמה בעולם הערבי והאסלאמי. כך למשל, בתחילת פברואר, בתום כנס של שרי הליגה הערבית, פורסמה הודעה לפיה חברות הליגה לא תשתפנה פעולה עם ארצות הברית וכי יוזמת השלום הערבית היא המינימום המקובל להשגת שלום. הליגה הזהירה את ישראל לבל תנסה לממש את התוכנית באופן חד-צדדי בכוח. הארגון לשיתוף פעולה אסלאמי, שהתכנס בג'דה, קרא ל-57 חברותיו לא להשתתף בתוכנית או לשתף פעולה עם הממשל האמריקאי ביישום שלה בכל צורה.

עמדת מדינות המפרץ הערביות כלפי יוזמת השלום האמריקאית לא הייתה אחידה, כשם שמדיניות החוץ שלהן או גישתן לישראל ולסוגיה הפלסטינית אינה אחידה. אולם, בכלן ניכרת דואליות כאשר, מחד גיסא, הובעה תמיכה במאמצי השלום של הנשיא טראמפ וצוותו ומאידך גיסא, ניכרת הסתייגות מהתוכנית עצמה. דואליות זו משקפת את מארג האינטרסים של מדינות המפרץ המבקשות את קרבתה של ווישינגטון, במיוחד על רקע המתיחות עם איראן, אך גם את הרגישות לביקורת – ערבית ואסלאמית – בסוגיה הפלסטינית. מבין מדינות המפרץ הערביות, תגובתה של איחוד האמירויות היתה החיובית ביותר, הגם שיצאה מפי שגריר מאע"מ בארה"ב, יוסוף אל-עותייבה, ולא מפי דרג בכיר יותר. מאע"מ גורסת שהיוזמה היא "בסיס למו"מ, ונקודת פתיחה חשובה לחזרה למו"מ בהובלה אמריקאית.

סעודיה שתגובתה חשובה גם בשל משקלה בעולם המוסלמי, שיבחה אמנם את הממשל על מאמצי לחידוש התהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, אולם לא הביעה תמיכה בתוכנית האמריקאית או בפרטיה, ואף לא הזכירה אותה כבסיס אפשרי למו"מ. נקודה חיובית בתגובה הסעודית ניתן למצוא בכך שהיוזמה הערבית לשלום צוינה כעוד אחת מהיוזמות שהונחו על השולחן לאורך השנים ולא

כיוזמה הבלעדית לפתרון. ניתן לראות בכך רמז לאימוץ גישה סעודית פרגמטית המאפשרת יתר גמישות ועשיית שינויים ביוזמה הערבית. התקשורת הסעודית המשקפת את עמדת בית המלוכה נקטה גם היא נימה חיובית. כך למשל, ראש קבוצת "אל-ערבייה" המשפיעה והמקורבת לבית המלוכה, הביע אמפטיה לסוגיה הפלסטינית אך במקביל הפציר בהנהגה הפלסטינית שלא "לפספס את ההזדמנות שניתנה להם" ולפתוח במו"מ עם ישראל. עם זאת, בכנס הליגה הערבית בקהיר הדגיש שר החוץ הסעודי, פייסל בן פרחאן, את תמיכת הממלכה בעמדה הפלסטינית. לדבריו: ערב הסעודית תתמוך תמיד בבחירות של העם הפלסטיני, "אנחנו בעד מדינה פלסטינית עצמאית עם מזרח ירושלים כבירתה".

תמונת המצב ואופי התגובות ליוזמת הממשל האמריקאי ממחישים, שוב, את הקושי של מדינות המפרץ לקחת על עצמן סיכונים פוליטיים פוטנציאליים בעת הנוכחית "למען השלום". למרות הדיווחים על התהדקות הקשרים הביטחוניים בין ישראל למדינות המפרץ בשנים האחרונות, מדינות המפרץ הערביות הראו שוב שהן אינן יכולות להפנות עורף לפלסטינים בנוגע להסדרים מדיניים בינם ובין ישראל.

הלקח לישראל: לסעודיה ומדינות המפרץ קשה להתמודד עם התנגדות ערבית ואסלאמית ליוזמות שאינן מקובלות על הפלסטינים, ומכאן שלא ניתן לאכוף על הפלסטינים תהליך מדיני בציר עוקף רמאללה. כמו כן, ניתן להעריך כי עמדת מדינות המפרץ תחריף במידה וישראל תנקוט בצעדים חד-צדדיים, כגון החלת ריבונות, ועלולה לכלול הצטרפות לצעדים מעשיים כנגד ישראל.

ד"ר יואל גוז'נסקי הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי, לשעבר ר' תחום איראן והמפרץ במל"ל וחוקר אורח באוני' סטנפורד. ספרו "Fraternal Enemies: Israel and the Gulf Monarchies" יצא בקרוב בהוצאת אונ' אוקספורד.

ד"ר שמוליק אבן הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי. לצד עבודתו במכון, עוסק ד"ר אבן במחקר וייעוץ במגזר העסקי במסגרת חברת מולטי קונספט (יועצים) בע"מ שבבעלותו, ומכהן כדירקטור מקצועי בחברות.